

Forekomst av storlire *Puffinus gravis*, grålire *Puffinus griseus* og havlire *Puffinus puffinus* i Østfold

MAGNE PETTERSEN

Pettersen, M. 2003. Forekomst av storlire *Puffinus gravis*, grålire *Puffinus griseus* og havlire *Puffinus puffinus* i Østfold. *Natur i Østfold* 22(1-2): 19-26.

Storlire, grålire og havlire må regnes som sjeldne arter i Østfold med henholdsvis 2, 26 og 24 godkjente funn t.o.m 2001. Størst mulighet å se disse stiv-vingene har en fra en god havfugl-lokalitet under høsten i perioder med harde sør-sørvestlige vinder.

Magne Pettersen, J.L. Johannessensgate 33, 1636 Gamle Fredrikstad. E-post: magne.pettersen@c2i.net

Storlire

Hovedpopulasjonene for storlire finnes på de tre øyene Nightingale Island og Inaccessible Island ved Tristan da Cunha (5000000 par) samt den noe mer sørlig beliggende Gough Island (600000-3000000 par). Mindre mengder hekker også ved Kidney Island, Falkland (del Hoyo m.fl. 1992).

Storliren avslutter hekkingen fra april og trekker da nordover langs østkysten av Amerika mot fiskebankene ved Newfoundland der store mengder samles før de sprer seg østover i N-Atlanteren i juli/august. Storlirene vender sørover mot hekkeplassene i august hvor de fleste fuglene har ankommet i september. Arten noteres tallrikt på vestkysten av Irland under dette trekket der flere hundre individer kan noteres på en dag dersom gunstige vindforhold er gjeldende. (Snow and Perins 1998).

I Norge regnes storliren som påtruffet 31 ganger med totalt 33 ind. etter 1925 (Høyland m.fl. 2000). 27 av disse må regnes som høstfunn. Ingen vårfunn er registrert.

De 3 vinterfunna utgjøres av 2 ind.19.01, 1 ind. 12.02 samt 1 ind. 23.02.1974, alle funnet døde på Nordhasselstrand, Lista. Samtlige av disse fuglene var ferske (Kåre Olsen pers. medd. nov. 2002). Eneste levende vinterfugl er av en hann skutt utenfor Kristiansund, Møre og Romsdal i feb. 1924 (Schaanning 1926).

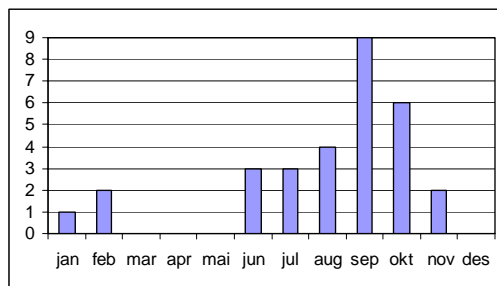

Fig. 1. Månedsvise fordeling av norske storlire-funn etter 1925. I tillegg kommer 1 udatert funn fra Møre-kysten 1927. (A.T. Mjøs i brev)

Før funn før 1925 skriver Collett ” Senere (etter 1872-funnet i Oslofjorden) har den vist seg aarlig i ringe antal at optrede udenfor Smølen, hvor den er kjendt ved alle vær og kaldes lire. Den sees saaledes hver høst ved Ringsø. Udenfor Veiholmen viser den seg helst før storm. Ialmindelighed sees den her kun i tiden september-januar; i 1899 saaes dog tre eksemplarer ved Bratvær allerede i juli. Som oftest kommer den enkeltvis, men undertiden 3-4 i følge. Enkelte aar optreder den noget tallrigere. Høsten 1897 blev saaledes i alt 7 stykker skudt udenfor Bratvær, og mange flere saaes. Fem av disse blev skudt den 28.oktober og to den 3.

november. Høsten 1907 innbragtes der 3 eksemplarer til lærer Engeseth i Aalesund. Sandsyneligvis tør den forekomme flere steder langs kysten, men da den holder seg saa langt til havs, bliver den let overset (Collett 1921). Collett hadde god kontroll på storlire kontra graalire og færølire (havlire) (M. Viker pers. med.)

To ind., regnes som et funn, ble notert forbi Perleneset, Utsira 09.08.1982 (Michaelsen 1985). Resterende observasjoner gjort i Norge utgjøres av enkeltindivider.

Fra Sverige foreligger 15 funn t.o.m. 2000 med et funnmønster ikke ulikt det norske. 4 ind. notert i jan.-feb. og 11 ind. mellom juli-des. (Cederroth 2000, 2001.)

Fra Østfold foreligger det 2 funn av enkeltindivider:

1. funn: 1 ind. Vikertangen, Asmaløy, Hvaler 22.07.1980. Denne fuglen trakk vestover mellom Tresteinene og sørspissen av Akerøya. (Michaelsen 1985)

2. funn: 1 ind. Akerøya, Hvaler 23.10.1998 (Høyland m.fl. 2001).

I tillegg foreligger et funn fra Oslofjorden 30.10.1873, uten nærmere stedsangivelse (Scaanning 1926) og funn av ubestemt storlire/gulnebblire fra Søndre Jeløy, Moss 05.05.1984. Sistnevnte ind. ble innrapportert som gulnebblire og observatørene mener fortsatt, etter bedre erfaring med arten, at fylkets første gulnebblire fikk feil behandling (R. Botnermyr pers. medd. nov. 2002). Dato på fuglen støtter opp om dette.

Fig. 2. Storlire *Puffinus gravis*. Merk mørk hette, hvit nakkekile, mørk halsboa, markerte armhuler og mørk bukflekk. Anders Blomdahl, Irland 19.08.1999

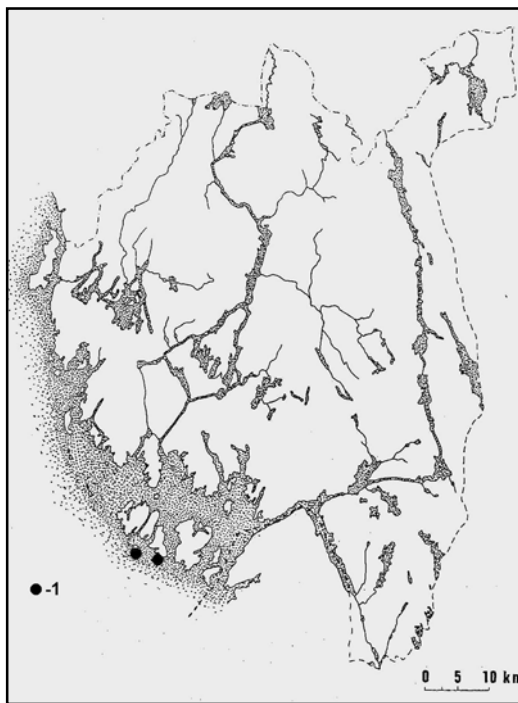

Fig. 3. Kjente funn av storlire *Puffinus gravis* i Østfold pr. 01.01.2002

Grålire

Grålira er en kaldtvannsort som hekker i subantarktiske områder rundt spissen av Sør-Amerika, SØ kysten av Australia og New Zealand hvor 2,75 mill. par hekker på Snares Island sørøst for Sør-øya. Den samlede verdenspopulasjonen antas å være på mange millioner par.

Trekket vekk fra hekkeområdene starter sent i mars, men hovedmengden forsvinner april-mai. Fugler i Atlanterhavet ankommer N-Amerikas østkyst april eller tidlig mai, hvor de samler seg ved fiskebankene utenfor Newfoundland. Her oppholder de seg til ut i juni. Få vårfunn foreligger således fra østlige N-Atlanteren. For Norge kan dette henvises til Utsiras registreringer av arten der vårobservasjoner av grålire kun er registrert 21. og 23.05.1988 (Geir Mobakken i brev). T.o.m 1995 er norske grålirer notert i april (2 funn), mai (5) og juni (3). (Foreløpig data fra sjeldne fugler i Norge, med forbehold. M. Viker i brev).

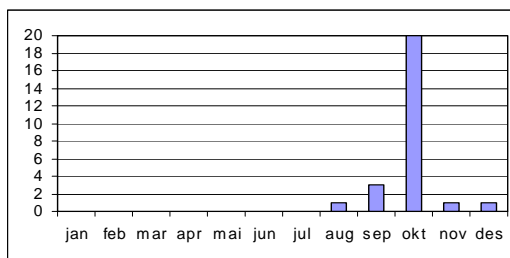

Fig. 4. Månedsvis fordeling av grålirefunn i Østfold

Fig. 5. Grålire *Puffinus griseus*. Merk den stive og smalvingede silhuetten. Grålirerne viser opplyste armvingfjær dersom lys og observasjonsavstand er bra. Foto: Magne Pettersen Vav S. Søster, Hvaler 09.09.2000

Som for storlire velger også en del grålirer å trekke østover ut i Nord-Atlanteren fra juli. Arten registreres dermed også mer vanlig langs norskekysten. I august-september oppholder grålirerne seg langt til havs i de fiskerike områdene rundt Færøyene, men under gunstige forhold med harde vestlige vinder kan større antall noteres langs kysten av Vest-Norge. Høyeste dagsantall som er registrert i Norge ble gjort på Utsira 09.09.2000 da 456 ind. ble notert. Arten starter hekkingen i oktober og grålirer som noteres i N-Atlanteren fra denne måned er mest sannsynlig fugler som ikke vil gå til hekking. Grålirer blir sjeldent observert på nordlige halvkule under vinterhalvåret nov.-mars. Fra Norge foreligger t.o.m 1995 funn fra nov. (2 funn), des (1) og feb. (1). (M.Viker i brev). I tillegg kommer et nov.

funn fra Utsira (G. Mobakken i brev). Mange fugler velger å bli værende i søroseanen hele året.

Fra Østfold foreligger 26 godkjente funn av 29 grålire pr.31.12.2001

1. funn: 1 ind. forbi Vikertangen, Hvaler 16.08.1983 (Viker & Ludvigsen 1986)
2. funn: 1 ind. forbi Vikertangen, Hvaler 15.09.1985 (Viker & Ludvigsen 1986)
3. funn: 1 ind. forbi Vikertangen, Hvaler 22.12.1985 (Viker & Ludvigsen 1986)
- 4.-6. funn: 2+1+1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 02.10.1988 (Viker 1989) (Funnfordeling ifølge observatørene, RGB, RFR og SEN, pers medd.)
7. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 26.10.1989 (Viker 1991)
8. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 09.10.1990 (Viker 1992)
9. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 09.10.1990 (Viker 1992)
10. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 24.09.1994 (Frølandshagen 1997)
11. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 26.10.1996 (Frostad & Viker 1999)
12. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 01.11.1997 (Johansen & Viker 1999)
- 13.-14. funn: 2+1 ind. forbi Akerøya. 09.10.1998. (Johansen & Viker 1999). (2 ind. sammen mot SV kl.16.00 og 1 ind. mot SØ kl. 17.30. Observatør PTA (pers. medd.)
- 15.-17. funn: 2+1+1 ind. trakk mot SØ forbi Akerøya, Hvaler 23.10.1998 (Johansen & Viker 1999) (funnfordeling ifølge observatørene PTA og JRA, pers. medd.)
18. funn: 1 ind. V av S. Søster, Hvaler 09.09.2000 (Johansen 2001)
- 19.-20. funn: 1+1 ind. trakk mot SØ forbi Bastangen, Vesterøy, Hvaler 02.10.2001 (funnfordeling ifølge observatørene SEN og KEV, pers medd.) (Johansen 2002).
21. funn: 1 ind. forbi Stalsberget, Jeløya, Moss 03.10.2001 (Johansen 2002).
22. funn: 1 ind. trakk N forbi Akerøya kl.09.30, Hvaler 04.10.2001. Samme ind. sett fra Bastangen, Vesterøy (Johansen 2002).

23. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 05.10.2001 (Johansen 2002).
24. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 13.10.2001 (Johansen 2002).
- 25-26. funn: 1+1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 04.11.2001. Et ind. trakk tidlig på morgenen inn fjorden og 1 ind. trakk sør kl. 10 (ifølge en av observatørene, JRA). En av disse fuglene også sett fra Bastangen, Vesterøy (Johansen 2002).

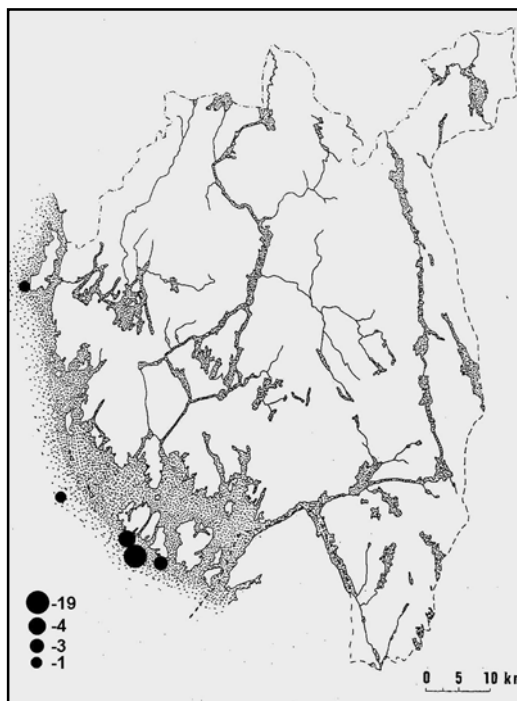

Fig. 6. Godkjente funn av grålire *Puffinus griseus* i Østfold pr. 01.01.2002 To av fuglene fra Akerøya er også sett fra Bastangen.

Havlire

Havlirene hekker i N-Atlanteren ved Massachusetts og Newfoundland, men hovedmengden finnes i de østlige deler. Her finnes arten hekkende på Island, Færøyene, Britiske øyer (220000-250000 par), NV Frankrike, Azorene, Madeira og Kanariøyene. Den totale bestand er estimert til 250000-300000 par. Undersøkelser av

ringmerkede fugler fra Wales viser at de voksne fuglene ankommer hekkeområdene i feb.-april, med influks av ungfugler i mai. Ungfuglene følger ikke med de voksne til hekkeområdene. Disse fuglene holder seg i overvintringsområdet eller trekker opp langs østkysten av Amerika på våren da hovedmengden av fuglene som noteres ved Newfoundland i sommerhalvåret er ungfugler. Voksne fugler trekker sørover etter endt hekking fra juli og årsungene følger etter i september. Vinterobservasjoner av havlire i N-Atlanteren er meget uvanlige. I Norge foreligger et fåtall funn av havlirer i perioden nov.-feb. Ingen fugler er ennå notert i mars måned t.o.m 1995, selv om arten da har ankommet hekkeområdene i N-Atlanteren. (M. Viker i brev). Hovedmengden overvintrer ved

østkysten av S-Amerika, men mindre mengder opptrer også rundt Sør-Afrika (Cramp & Simmons 1977, del Hoyo m.fl. 1992).

Havlire er den eneste av de tre omtalte artene som kan bli en fremtidig hekkeart i Norge. Fugler med rugeflekk er skutt ved Skrova i Vestfjorden juli 1937 (Haftorn 1971). Arten er kjent for å gjennomføre lengre næringssøk vekk fra hekkeområdet, og trolig kom Skrova-fuglene fra nære hekkeområder som Færøyene eller De Britiske øyer. Arten hekker nærmest oss med en liten populasjon på Fetlar, nordøst på Shetland hvor 8 tilsynelatende benyttede reirganger ble registrert i 2001 (Pennington 2002).

Funnmønsteret i Norge viser at de første havlirene

Fig. 7. Havlire *Puffinus puffinus*. Merk at denne fuglen er i ferd med å lette, derav de til dels runde vingespissene. Merk ellers mørk overside med maske ned under øyet, lys underside. Bein stikker ikke på utsiden halespiss. Foto: Magnus Ullman, utenfor Agadir, Marocco 14.11.2000.

noteres meget fåtallig langs kysten fra sent april med markert flere observasjoner i mai og juni. Flest observasjoner gjøres juli og august. Havlire kan da under optimale forhold sees i større antall på Vestlandet, noe forfatteren opplevde på Utsira 1982 da arten ble notert med 206 ind. 09.08. og 187 ind. 13.08. Havlirene opptrer i varierende antall langs norskekysten til ut i oktober.

Fra Østfold foreligger 24 godkjente funn av totalt 35 havlirer pr. 31.12.2001

1. funn: 2 ind. forbi Akerøya, Hvaler 03.08.1979 (Ree 1980). (Observatøren usikker i ettertid om fuglene trakk sammen eller hver for seg (Ole J. Hansen pers. med. 2002), og fuglene regnes som et funn).
2. funn: 1 ind. ved Eldøya, Rygge 15.08.1981 (Viker & Ludvigsen 1986)

3. funn: 1 ind. forbi Vikertangen, Hvaler 11.08.1982 (Viker 1984)
4. funn: 1 ind. forbi Vikertangen, Hvaler 16.08.1983 (Viker 1984, Viker & Ludvigsen 1986)

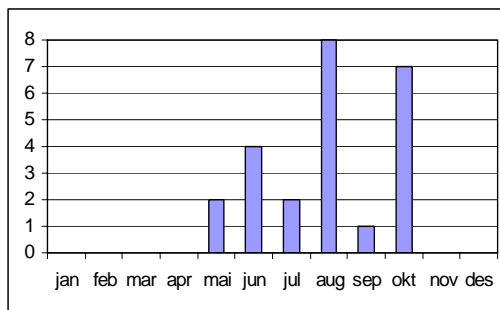

Fig. 8. Månedsvise fordeling av havlirefunn i Østfold

Fig. 9. Havlire *Puffinus puffinus*. Denne fuglen ble først notert trekkende N forbi vestsiden av Vest-erøy, Hvaler for siden å bli innfanget, fotografert og sluppet ved Lille Råholmen, Kråkerøy, Fredrikstad. 08.1984. Foto: Yngve Nilsen.

5. funn: 1 ind. ved Lille Råholmen, Kråkerøy, Fredrikstad 11.08.1984 (Viker & Ludvigsen 1986)
6. funn: 1 ind. SØ forbi Akerøya, Hvaler 04.09.1988 (Viker 1989)
- 7.-10. funn: 3+1+1+1 ind. trakk sørover forbi Vikertangen, Hvaler 09.10.1988 (Viker 1989) (funnfordelig ifølge observatør ÅSF, pers. medd.)
11. funn: 1 ind. Søndre Jeløy, Moss 09.10.1988 (Viker 1989)
12. funn: 5 ind. trakk sammen forbi Struten, Fredrikstad 29.06.1989 (Viker 1991) (funnfordeling ifølge observatør MGV, pers medd.)
13. funn: 1 ind. trakk forbi Reiertangen, Jeløya, Moss 06.08.1992 (Viker 1995)
14. funn: 1 ind. trakk forbi Jeløya, Moss 05.06.1993 (Viker 1995)
15. funn: 1 ind. forbi Bastangen, Vesterøy, Hvaler 24.07.1999 (Johansen 2000)
16. funn: 2 ind. trakk sammen sørover forbi Akerøya 23.05.1999 (Johansen 2000)
17. funn: 1 ind. trakk forbi Vesterøy, Hvaler 30.10.1999 (Johansen 2000)
18. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 12.06.2000 (Johansen 2001)
19. funn: 1 ind. forbi Stalsberget, Jeløya, Moss 31.10.2000 (Johansen 2001)
20. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 19.05.2001 (Johansen 2002)
21. funn: 1 ind forbi Akerøya, Hvaler 01.06.2001 (Johansen 2002)
22. funn: 1 ind. forbi Akerøya, Hvaler 13.07.2001 (Johansen 2002)
23. funn: 1 ind. forbi Bastangen, Vesterøy, Hvaler 12.08.2001 (Johansen 2002)
24. funn: 1 ind. forbi Stalsberget, Jeløya, Moss 17.08.2001 (Johansen 2002)

Takksigelser

Takk til Anders Blomdahl, Magnus Ullman og Yngve Nilsen for velvillig utlån av bilder, til Kåre Olsen, Geir Mobakken og Rune Botnermyr som har svart på henvendelser og til Per-

Arne Johansen for oversendt LRSK-materiale. En spesiell takk til Morten Viker som fortsetter å lete frem referanser og svare på alle spørsmål.

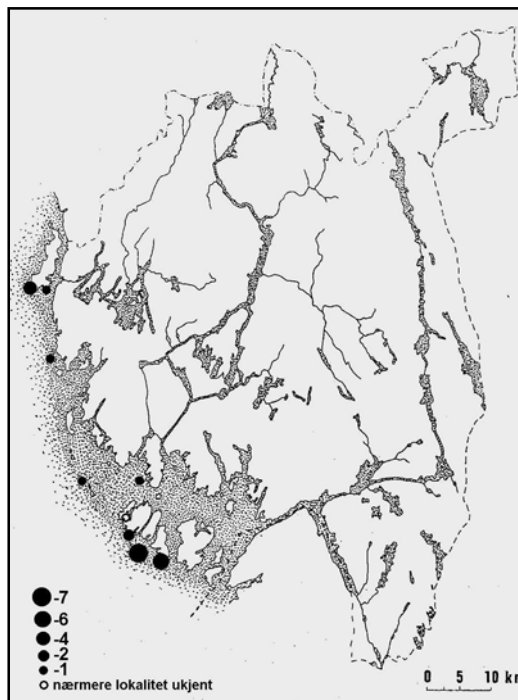

Fig. 10. Godkjente funn av havlire *Puffinus puffinus* i Østfold pr. 01.01.2002

Litteratur

- Cederroth, C. 2000. Sällsynta fåglar i Sverige 1999 - rapport från SOF:s raritetskomité. *Fågelåret 1999*, Vår Fågelvärld Supplement 33, 2000.
- Cederroth, C. 2001. Sällsynta fåglar i Sverige 2000 - rapport från SOF:s raritetskomité. *Fågelåret 2000*, Vår Fågelvärld Supplement 35, 2001.
- Collett, R. 1921. *Norges Fugle*. Bd III. Aschehoug, Kristiania. 416 s.
- Cramp, S & Simmons, K.E.L. (red.) 1977. *The*

- birds of the Western Palearctic*. Vol 1. Oxford.
- Frostad, B. & Viker, M.G. 1999. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m. 1997,-nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomiteen (LRSK) –del 2. *Natur i Østfold* 18:35-57.
- Frølandshagen, R. 1987. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomiteen (LRSK). *Natur i Østfold* 16: 48-57.
- Haftorn, S 1971. *Norges fugler*. Universitetsforlaget, Oslo. 862 s.
- del Hoyo, J., Elliott, A & Sargatal, J. red. 1992. *Handbook of the Birds of the World*. Vol. 1.: 251.
- Høyland, B.O., Heggland, H. & Mjøs, A.T. 2001. Sjeldne fugler i Norge i 1997 og 1998. Rapport fra Norsk sjeldenhetskomite for fugl (NSKF). *Fugleåret 1997 & 1998*. Vår Fuglefauna supplement nr. 4 (2001): 7-31.
- Johansen, P.-A. & Viker, M.G. 1999. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m. 31.12.1998,- nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomiteen (LRSK) *Natur i Østfold* 18: 139-158.
- Johansen, P.-A. 2000. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m. 31.12.1999, - nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomiteen (LRSK) *Natur i Østfold* 19: 137-153.
- Johansen, P.-A. 2001. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m. 31.12.2000, nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomiteen (LRSK) *Natur i Østfold* 20: 43-62.
- Johansen, P.-A. 2002. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m. 31.12.2001, nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomiteen (LRSK) *Natur i Østfold* 21: 57-72.
- Michaelsen, J. 1985. Sjeldne fugler i Norge i 1981. Rapport fra Norsk sjeldenhetskomite for fugl (NSKF), NZF og NOF. *Vår Fuglefauna* 8: 49 - 52.
- Pennington, M (red.) 2002. *Shetland Bird Report 2001*. Shetland Bird Club.
- Ree, V. 1980. Rapport fra NSKF's virksomhet I 1979. *Vår Fuglefauna* 3: 245-278.
- Schaanning, H. Tho. L. Rekord-observasjoner III. Nye tillegg til Norges Fuglefauna. *Norsk Ornitologisk Tidsskrift Ser II nr. 7*: 143-146.
- Snow, D. W. and Perins, C. M. 1998. *The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition* Vol. 1.: 47-48.
- Viker, M.G. 1984. Nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomité (LRSK). *Natur i Østfold* 3: 34-44.
- Viker, M.G. & Ludvigsen, S. 1986. Ornitologiske observasjoner i Østfold: Nytt fra Den lokale rapport og sjeldenhetskomiteen *Natur i Østfold* 5: 56-70.
- Viker, M.G. 1989. Ornitologiske observasjoner i Østfold Nytt fra den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen (LRSK) *Natur i Østfold* 8:84-95.
- Viker, M.G. 1991. Ornitologiske observasjoner i Østfold – Nytt fra den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen (LRSK). *Natur i Østfold* 10: 9-22.
- Viker, M.V. 1995. Ornitologiske observasjoner i Østfold – Nytt fra den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen (LRSK). *Natur i Østfold* 14: 21-47.